

Rapport 2005:1

Arkeologisk förundersökning

En nyupptäckt skärvestenshög i Hovetorp

Vårdsbergs socken
Linköpings kommun
Östergötlands län

Rickard Lindberg

En ny skärvstenshög i Hovetorp

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning	4
Syfte och frågeställningar	4
Metod och dokumentation	4
Resultat och tolkning	4
Åtgärd	6
Referenser	6
Tekniska uppgifter	7

Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M
K U L T U R M I L J Ö A V D E L N I N G E N

Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
lansmuseum@lansmus.linkoping.se • www.linkoping.se/lansmuseum

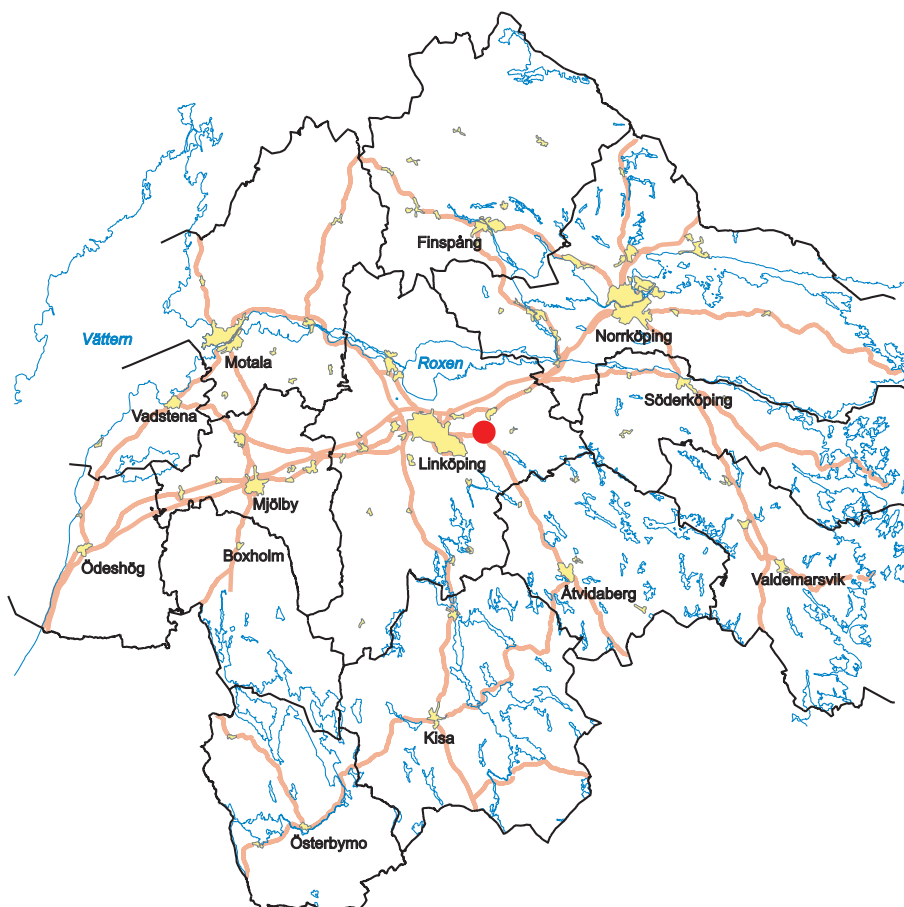
Sammanfattning

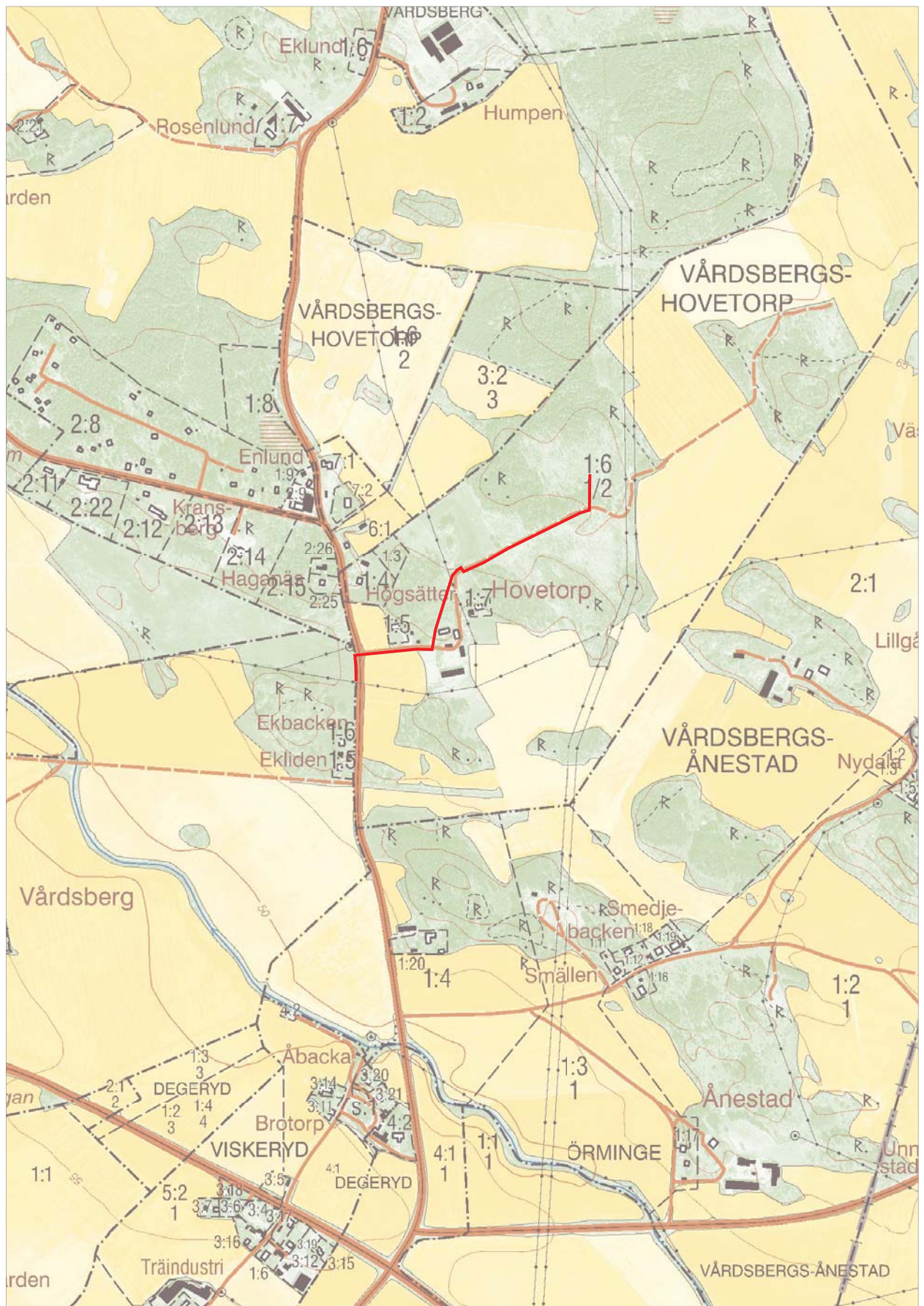
Östergötlands länsmuseum utförde under september 2004 en arkeologisk förundersökning inom fastigheten Hovetorp, Vårdsbergs socken, Linköpings kommun. Förundersökningen utfördes i samband med schaktning inför elkabel, väg och ny mast.

Exploateringsområdet är beläget i en mycket fornlämningsrik trakt. Området karaktäriseras av ett åkerlandskap med insprängda högre belägna skogspartier. Merparten av de kända fornlämningarna är belägna på höjdimpedimenten.

På den tänkta platsen för masten framkom en stor mängd skärvsten som tolkades som en skärvstenshög. Högen var ca 10 meter i diameter och ca 1 meter hög och stenstorleken ca 0,10 meter i diameter. Högens datering och funktion är oklar, men en liknande skärvstenshög ca 600 meter sydsydväst är daterad till yngre bronsålder. För att skydda skärvstenshögen flyttades masten ca 25 meter söderut. I övrigt framkom inget av arkeologiskt intresse.

Rickard Lindberg
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur Ekonomiska kartans blad 085 59 med undersökningsområdet markerat. Skala 1:10 000.

Inledning

Östergötlands länsmuseum utförde en arkeologisk förundersökning i samband med schaktningar för elkabel, väg och ny mast inom fastigheten Hovetorp, Vårdsbergs socken. Förundersökningen utfördes efter beslut från Länsstyrelsen i Östergötlands län.

Uppdragsgivare var Tekniska Verken i Linköping AB och 3GIS i Karlskrona, vilka även svarade för de arkeologiska kostnaderna. Ansvarig för förundersökningen var Marie Ohlsén. I samband med fältarbetet medverkade Rickard Lindberg som även skrivit rapporten.

Områdesbeskrivning

Exploateringsområdet är beläget i en mycket fornlämningsrik trakt. Området karaktäriseras av ett åkerlandskap med insprängda högre belägna skogspartier. Merparten av de kända fornlämningarna är belägna på höjdimpedimenten.

Ledningssträckans södra del började invid vägen mellan Lingham och Vårdsbergssrondellen. Därefter fortsatte den åt nordost längs allén till Hovetorps gård, vidare över åkermark och in i ett skogsparti. I skogsområdet anlades en ny körväg till masten. Mastplatsen med tillhörande stag och teknikbod placerades på ett höjdläge i skogsområdet. Ledningssträckan uppgick till ca 600 m. Schaktbredden var 0,5 m och djupet 0,6 m. Den nya körvägen omfattade en sträcka om ca 50 m. Därtill kom schaktning för fundament till mastplats (25 m²) och teknikbod (10 m²) samt stag.

Området kring exploateringsområdet uppvisar ett stort antal registrerade fornlämningar. Väster om ledningssträckan finns stensträngar och stensättningar (RAÄ 96, 193 och 124). Norr om ledningssträckan och platsen för masten ligger stensättningar (RAÄ 97 och 99) och stensträngsområden (RAÄ 208 och 209). Söderut finns stensättningar (bl a RAÄ 94, 93 och 210) och stensträngar (234 och 274) samt skärvstenshögar (RAÄ 93 och 210).

Samtliga lämningar tyder på ett intensivt nyttjande av marken under bronsålder, äldre och yngre järnålder.

Tidigare arkeologiska undersökningar

Inom och i närheten av det aktuella exploateringsområdet har flera arkeologiska undersökningar genomförts. En studie av de östgötska skärvstenshögarna genomfördes 1983 och den omfattade bl a fornlämning RAÄ 93 vilken ligger strax söder om det

aktuella området. I samband med studien togs prover för ¹⁴C-analys. Dateringarna låg mellan 970 och 870 f Kr, d v s yngre bronsålder (Larsson 1995).

Norr om exploateringsområdet har RAÄ 144a undersökts. Fornlämningarna utgjordes av en grav från äldre järnålder. I samband med undersökningen påträffades ytterligare gravar förutom den redan registrerade. Dolda gravar under markytan är mycket vanligt inom gravfält (Nilsson 1979).

Syfte och frågeställningar

Målsättningen med den arkeologiska förundersökningen är att fastställa huruvida och i så fall i vilken omfattning fast fornlämning kommer att beröras av det planerade arbetet. Till materialet kan följande frågeställningar knytas:

- Vilken typ av lämningar finns dolda under marken; boplatslämningar eller gravar?
- Vilken datering har lämningarna? Finns det olika tidsperioder representerade i materialet?
- Går lämningarna att koppla samman med de omgivande registrerade fornlämningarna?

Förundersökningens resultat ligger till grund för länsstyrelsens fortsatta bedömningar i ärendet.

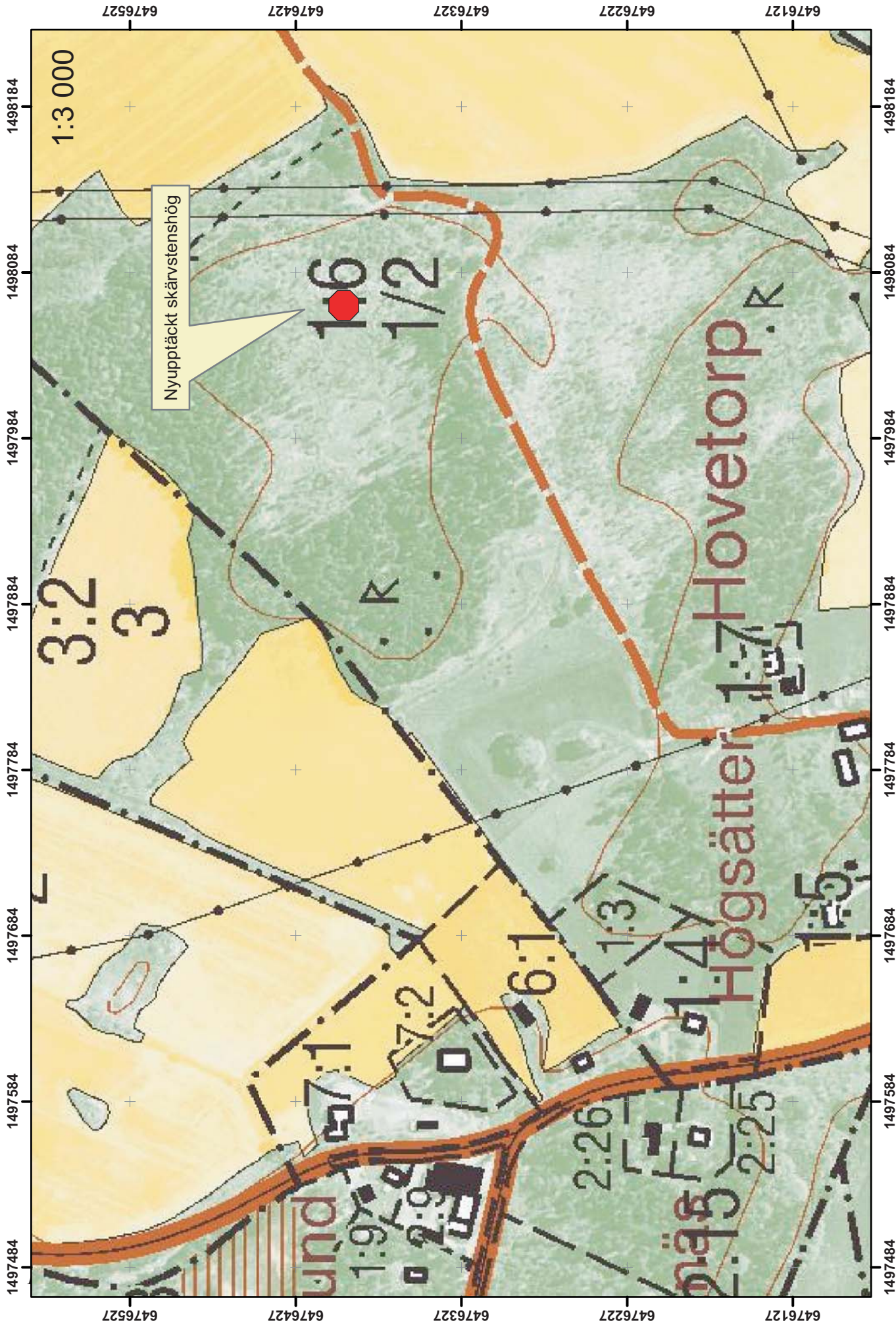
Metod och dokumentation

Den arkeologiska förundersökningen genomfördes som en sökschaktsundersökning med hjälp av grävmaskin. Utvalda platser inom exploateringsområdet, som utgör lämpliga lägen för dolda fornlämningar, undersöktes. Dokumentationen bestod av anläggningsbeskrivning.

Resultat och tolkning

Den tänkta platsen för masten är exploateringsområdets högsta punkt, en osorterad moränkulle i ett högt beläget skogsparti. Här framkom skärvsten direkt under grästorven. På markytan fanns naturstenar, ca 0,30 till 0,50 m stora, och runt om rikligt med stenblock. Schaktet utvidgades vilket resulterade i att en stor mängd skärvsten och sot påträffades. Skärvstenen hade en storlek av ca 0,10 m i diameter. Även skörbrända stenar observerades, dock inget kol. Anläggningen dokumenterades skriftligen i plan. För att undvika ingrepp i skärvstenshögen flyttades masten ca 25 m söderut.

Figur 3. Fastighetskarta med den nyupptäckta skärvstenshögen markerat. Skala 1:3 000.

Anläggningen tolkades som en skärvstenshö. Högen var ca 1 m hög och ca 10 m i diameter. Skärvstenshögen liknar till form och storlek de skärvstenshögar som undersöktes av Thomas B Larsson i början av 1980-talet. Larsson undersökte fyra skärvstenshögar i Vårdsbergs socken som ett led i hans doktorsavhandling.

RAÄ 93 (se ovan; Tidigare arkeologiska undersökningar), finns ca 600 m sydsydväst om den nyfunna skärvstenshögen. RAÄ 93 består av två runda skärvstenshögar. Den ena är ca 8 m i diameter och ca 1 m hög, den andra ca 10 m i diameter och ca 0,6 m hög. Den senare undersöktes av Thomas B Larsson. Den utgör den enda av de fyra undersökta högarna som är daterad (970 och 870 f Kr, dvs yngre bronsålder). Ca 550 m söder om skärvstenshögen vid Hovetorp och 150 m väster om RAÄ 93 ligger ännu en skärvstenshö (RAÄ 210). RAÄ 210 är ca 6 m i diameter och 0,4 m hög. RAÄ 93 och 210 är, som skärvstenshögen vid Hovetorp, belägna på moränryggar.

Storlek, form och placering i landskapet samt det mest uppenbara, materialet, är något som skärvstenshögen vid Hovetorp har gemensamt med de andra skärvstenshögarna i närområdet. Förutom de rumsliga likheterna kan det även dras paralleller i tid. Skärvstenshögar är huvudsakligen från yngre bronsålder (Larsson 1986:36 f). Anläggningstypen har dock stor kronologisk spridning från stenålder fram till historisk tid (Kaliff 1999:50). En datering av den nu aktuella skärvstenshögen till yngre bronsålder stärks av dateringen av RAÄ 93. Detta förutsatt att man accepterar att likheterna fysiskt mellan högarna även påvisar en kronologisk samstämmighet.

Funktionen hos skärvstenshögarna är omdiskuterad. Den förhärskande tolkningen har varit att de är avfallshögar och därför är starka boplatsindikationer. Under slutet av 1980-talet och under 1990-talet har tolkningstrenden vänt till en betoning på kult, religion och riter. Flera forskare menar att skärvstenshögarna kan innehålla komponenter som är av praktisk art samtidigt som de bär på ett djupare meningsinnehåll och att man har sökt de exklusiva fyndomständigheterna istället för att finna en gemensam tolkningsförklaring till anläggningstypen (se forskningshistorik i Björkhager, Ohlsén och Ranheden 2002:81).

Eftersom den aktuella skärvstenshögen inte undersöktes närmare utan bara dokumenterades i plan är det svårt att diskutera någon funktion för denna. På

grund av den blockiga terrängen ter sig tolkningen att skärvstenshögen är en avfallshög i direkt anslutning till en boplats mindre sannolik. Närmsta boplatsläge ligger 50 till 100 m sydväst om skärvstenshögen. Placeringen i landskapet, på höjdläget, kan indikera att högen har en kommunikativ funktion. Som Anders Kaliff påpekar indikerar skärvstenshögar, som den i Hovetorp, att oavsett specifik funktion kan de påvisa bosättningscentra och områden med större befolkningstäthet (Kaliff 1999:50).

I de övriga schakten för elkabel, maststug och körväg framkom inget av arkeologiskt intresse.

Åtgärd

Resultatet av förundersökningen blev att masten flyttades ca 25 m åt söder för att undvika skärvstenshögen.

Referenser

- Arkivmaterial rörande Vårdsbergs socken, Östergötland länsmuseum.
- Björkhager V, Ohlsén M, Ranheden H. 2002. *Järnstad, ett fossilt odlingslandskap*. RAÄ 73, Stora Åby socken, Ödeshögs kommun, Östergötland. Rapport 5:2000.
- Kaliff A. 1999. *Arkeologi i Östergötland. Scener ur ett landskaps förhistoria*. Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet.
- Larsson T B. 1986. Bosättning och ekonomi i östra Östergötland under yngre bronsålder. *Fornlämningar och bebyggelsehistoria*: 35-48, (Red. Selinge. K-G). *Bebyggelsehistorisk tidskrift 11*.
- Larsson T B. 1995. Rapport. *Arkeologisk provtagning i östgötska skärvstenshögar*. Vårdsbergs sn, RAÄ 93, 102, 109 och 119, Östergötland. Institutionen för Arkeologi, Umeå universitet.
- Nilsson C. 1979. Rapport. *Fornlämning 144a, gravar äldre järnålder, Himna, Vårdsbergs sn, Östergötland*. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska museer. Uppdragsverksamheten 1979:53.

Tekniska uppgifter

Lokal	Hovetorp
Socken	Vårdsberg
Kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnummer	Intill bl a RAÄ 94, 97 och 209
Ekonomiska kartans blad	085 59 (8F 5j Vårdsberg)
Koordinater	X6476400, Y1498050
Koordinatsystem	Rikets
Höjdsystem	Rikets
Typ av undersökning	Förundersökning
Länsstyrelsens diarienummer	431-11516-04
ÖLM diarienummer	489/04
ÖLM kontonummer	530154
Uppdragsgivare	Tekniska Verken i Linköping AB och 3GIS
Kostnadsansvarig	Tekniska Verken i Linköping AB och 3GIS
Projektledare	Marie Ohlsén
Personal	Rickard Lindberg
Fältarbetstid	September 2004
Fynd	Nej
Foto	Nej
Analys	Nej
Grafik	Mattias Schönbeck
Grafisk form	Lasse Norr
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket dnr 507-99-499
ISSN 1403-9273	Rapport 2005:1 © Östergötlands länsmuseum